

SUÇLARIN İHBARI VE İHBARCILARIN KORUNMASI

REPORTING THE CRIMES AND PROTECTION OF REPORTERS

Hüsamettin UĞUR*

Özet: Kamu güvenliği açısından, terör ve çıkar amaçlı suç örgütleri ile yolsuzluk teşkil eden suç failleri ile sürekli mücadele etmek gerekir. Bu mücadele sadece kolluk güçleri ile yürütülemez. Vatandaşların da üzerine düşen görevi yapması, suç ve suçluları ihbar etmesi, tanıklık yapması gerekir. Pozitif hukukumuzda, bazı yolsuzluk olayları ile gümrük, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi önemli suçlarda, olayların ihbar edilmesi teşvik edilmekte, ödül veya ikramiye verilmesi öngörülmekte ve bazı koruma tedbirlerinin sağlanacağı belirtilmektedir. Ancak bu konudaki yasal düzenlemeler çok dağınıktır. Bir çok kanunda ihbarcılar hakkında yer verilen ortak hüküm, bunların kimliklerinin gizli tutulmasıdır. Bazı hallerde ise ödül- ikramiye verileceği/verilebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İhbar, Şikâyet, Bilgi Edinme, Dilekçe Hakkı, İhbarcılar Koruma, Tanık Koruma, Kimliğin Gizli Tutulması, İkramiye Verilmesi

Abstract: It is always necessary for public security to fight against terrorism, benefit-oriented criminal organization and criminals involved in corruption. This fight cannot be conducted solely by law enforcement officers. To this end, citizens should carry out their responsibility to report the crimes and give testimony. In the existing law, reporting the crime is encouraged, reward and bonus are foreseen, some protective measures are afforded for important crimes such as corruption cases, arms and drug smuggling. However, legal provisions are dispersed on this issue. The common provision envisaged for the reporters is about the confidentiality of their identity. In some instances, it is stipulated that reward and bonus shall be or can be provided.

Keywords: Reporting, Complaint, the Right to Receive Information, the Right to Petition, Protection of Reporters, Witness Protection, Confidentiality of Identity, Provision of Bonus.

* Yargıtay Üyesi

Giriş

İhbar, kelime olarak bildirme, haber verme, suçlu saydığı birini veya suç saydığı bir olayı yetkili makama gizlice bildirme, ele verme; ihbarcı, haber veren, bildiren kimse, muhbir demektir. Muhbir ise haber ulaştırıcı, haber veren kimse, yasa dışı olan bir durumu yetkili makamlara bildiren kimse, ihbarcı demektir.¹ Öğretide (ceza hukuku açısından) ihbar; suç işlendiğinin, şikâyet şeklinde yapılan başvurular haricinde adli makamlara ve kolluk güçlerine bildirilmesi olarak tanımlanmıştır.² Mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ışığında yapılan bir tanıma göre de muhbir, çıkar amaçlı suç örgütlerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olan, gizli görevli niteliği taşımayan ve “tanıklık” sıfatını aşacak derecede olayın içinde bulun, hatta suça iştirak eden, suça ilişkin deliller ile faillerinin elde edilmesine katkı sağlayan kişidir.³ “X muhbir” ise bir olay veya failin yeri ile ilgili bilgi vermenin ötesinde olay ve faille ilgili soruşturma ve kovuşturma aşamalarına yardımcı olabilecek, delil toplanmasını sağlayacak açıklamalarda bulunan, bir anlamda “gizli tanık” olarak adlandırılabilir bir aşamada, konumda olay ve/veya faille ilgili bilgi ve görgüye sahip kişidir.⁴ “Gizli tanık” veya “x muhbir” Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 139. Maddesinde düzenlenen “gizli soruşturmacı” ile karıştırılmamalıdır. Gizli soruşturmacı ancak bir kamu görevlisi olabilir. “Gizli tanık” veya “x muhbir” ise herhangi birisi olabilir.

Bunun yanında, uluslararası hukukta ve öğretide dolaylı tanık, suç ortaklarının tanıklığı, katılanın tanıklığı, bilirkişi tanık, güvenilir kişi, muhbir (informant), adaletle işbirliği yapan kişi gibi kavramlar kullanılmaktadır.⁵

Ülkemizde gerek yanlış vatandaşlık bilinci (muhbir, ispiyoncu olarak damgalanacağı endişesiyle), gerekse güvenlik endişesiyle, insanlar kendisini ilgilendirmeyen ve doğrudan zarar görmediği bir ko-

¹ Türkçe Sözlük, 11.Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2011, s. 1157, 1706

² Centel, Nur/Zafer, Hamide; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s.86; Kunter/Yenisey/Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s.1142

³ Şen, Ersan, *Türk Hukuku’nda Telefon Dinleme Gizli Soruşturmacı X Muhbir*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2010, Ankara, s. 132

⁴ Şen, Ersan, s. 149

⁵ Balo, Yusuf Solmaz, *Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma (Anonim Tanık)*, Seçkin Yayıncılık, 2009 Ankara, s. 51 v.d. (ve yazarın atıfta bulunduğu diğer kaynaklar)

nuda, özellikle de gerçek isim ve adresleriyle ihbarda bulunmaktan çekinirler.

Genel olarak dilekçe ve bilgi edinme hakkı dışında hukukumuzda suçların ihbarı ve muhbirlerin (ihbarcılarının) korunmasına dair bir çok yasada açık hükümler bulunmaktadır. İhbarcı, bir suçun mağduru, müştekisi ve tanığından farklı olarak yetkili makamlara haber verdiği suçla hiç ilgisi olmayan birisi olabileceği gibi şikâyetçi olmasa da bir suçtan doğrudan veya dolaylı olarak zarar gören dolayısıyla mağdur olan veya tanık olarak dinlenebilen kişi de olabilir.

Bu anlamda denilebilir ki her ihbarcı müşteki, mağdur veya tanık olmayabilir ancak bir suçun müştekisi (şikâyet edeni), mağduru veya tanığı aynı zamanda ihbarcı olabilir.

Yapılan ihbarlarda genellikle isim-adres verilmediği veya doğru olmayan isim ve adreslerin verildiği bilinen bir gerçektir. Günümüzde ihbarlar genellikle telefon ve e-posta ile yapılmaktadır. İhbarın somut verilere dayanması halinde bir ihbar tutanağı düzenlenerek konu hakkında gerekli araştırma ve inceleme yapılmalıdır. Aksi durumda yetkili ve görevli kimselerin sorumluluğu doğabilir.

1. Dilekçe, Şikâyet ve Bilgi Edinme Hakkı

1982 Anayasa'sının "Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı" başlıklı 74. maddesinde genel olarak dilekçe, şikâyet ve bilgi edinme hakkı düzenlenmiştir. Buna göre;

"Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi-ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

(Ek fıkra: 5982 S.K. m.8) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine⁶ başvurma hakkına sahiptir.

⁶ Kamu Denetçiliği (Ombudsman Denetimi): İskandinav ülkeleri ve Anglo-Sakson kaynaklı olan bir sistemdir. Ülkemizde kamu denetçiliğinin temelleri 28.9.2006 tarih ve 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile atılmışsa da Kamu Denet-

(Ek fıkra: 5982 S.K. m.8)Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler. ...”

Dilekçe, şikâyet ve bilgi edinme hakkında daha ayrıntılı düzenlemelere 1.11.1984 tarih ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun⁷ ile 9.10.2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda⁸ yer verilmiştir.

3071 sayılı Kanun'a göre Türk vatandaşları ve Türkiye'de ikamet eden yabancılar (karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla) kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili idari makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler. Dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgah adresinin bulunması gerekir. Dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir. Belli bir konuyu ihtiva etmeyen, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan ve 4. maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayan dilekçeler incelenemez. Yetkili makamlara yapılan başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verilir. İşlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilir. TBMM'ne gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması altmış gün içinde sonuçlandırılır. İlgili kamu kurum veya kuruluşları, TBMM Dilekçe Komisyonunca gönderilen dilekçeleri otuz gün içinde cevaplandırır. (3071 sayılı K. m. 1-8)

3071 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan dilekçeler incelenmez. Ancak bundan, bir

çiliğinin anayasal dayanağının bulunmadığı gerekçesiyle, anılan Kanun Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir (04.04.2009 gün ve 27190 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 25.12.2008 tarih, 2006/140 E., 2008/185 sayılı Karar.). Bunun üzerine Anayasanın 74. maddesinde 7.5.2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle ayrıntıları kanunla düzenlenmek üzere, TBMM Başkanlığına bağlı olarak Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuş, 14.6.2012 tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun çıkarılmasından sonra da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Başdenetçi ve Denetçiler seçilerek Kamu Denetçiliği Kurumu göreve başlamıştır.

⁷ 10.11.1984 gün ve 18571 sayılı Resmi Gazete

⁸ 24.10.2003 gün ve 25269 sayılı Resmi Gazete

suça ilişkin şikayet veya ihbarı içeren dilekçelerin cevapsız bırakılacağı veya incelenmeden ilgisine iade edileceği anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü aynı Kanun'un 5. maddesine göre "dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir." 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "İhbar ve Şikayet" başlıklı 158. maddesinde de bu husus açıkça belirtilmiştir: "Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. ... Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir."

Kaldı ki Valiler, Kaymakamlar, Bakanlar ve Başbakan; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun (m. 3) uyarınca, memur ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında soruşturma izni vermeye yetkili kılınmıştır. Bunlar, kendilerine gönderilen veya verilen dilekçeleri "yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili" olduğu gerekçeyle cevapsız bırakmayıp veya incelemeyen ilgisine iade etmeyip, gereğini yapmakla yükümlüdürler.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ise "demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri" düzenlemektedir (m.1). 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümlerinin saklı tutulduğu 4982 sayılı Kanuna göre, herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar (m. 4) Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler (m.5) Bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu- m.14) itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Kurum ve

kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi onbeş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler (m.13)

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun "Müracaat, Şikayet ve Dava Açma" başlıklı 21. maddesine göre;

"Devlet memurları kurumlarıyla ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikayet ve dava açma hakkına sahiptirler.

Müracaat ve şikayetler söz veya yazı ile en yakın amirden başlayarak silsile yolu ile şikayet edilen amirler atlanarak yapılır.

Müracaat ve şikayetler incelenerek en kısa zamanda ilgiliye bildirilir. Müracaat ve şikayetlerle ilgili esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir."

657 sayılı Kanunun 25. maddesinde ise kasıtlı olarak veya hakaret amacıyla memur hakkında ihbar ve şikâyetle bulunarak memura asılsız suç isnad edenler hakkında suç duyurusunda bulunulacağı düzenlenmiştir.⁹

23.01.2004 gün ve 204/12 sayılı "Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması" Konulu **Başbakanlık Genelgesinde**¹⁰ de dilekçe ve bilgi edinme hakkının anayasal ve yasal çerçevesi çizilip, önemi vurgulandıktan sonra; "Dilekçe hakkı, sorulara cevap almak suretiyle bilgi edinmeyi, şikayette bulunmak suretiyle denetlemeyi, dilek ve öneride bulunmak suretiyle de demokratik katılımı sağlayan siyasal haklardandır. Bu itibarla, ... Ad, soyad ve adres bulunmayan, imza taşımayan, belli bir konuyu içermeyen, ya da yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili dilekçeler cevaplandırılmayacaktır. Ancak, bu unsurları ihtiva etmemekle birlikte, başvurulara olayla ilgili inandırıcı mahiyette bilgi ve belgeler eklenmiş veya somut nitelikte bilgi, bulgu ya da olaylara dayanılıyor ise, bu hususlar ihbar kabul edilerek idarece işlem yapılabilceği" belirtilmiştir.

⁹ 657 sayılı Kanun'un 25. maddesi: Devlet memurları hakkındaki ihbar ve şikayetler, garaz veya mücerret hakaret için, uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı ve soruşturma veya yargılamanın tabi olduğu kanuni işlem sonucunda bu isnat sabit olmadığı takdirde, merkezde bu memurun en büyük amiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler.

¹⁰ 24 Ocak 2004 tarih ve 25356 sayılı Resmi Gazete.

2. Kamu Görevlileri Etik Kurulu veya Yetkili Disiplin Kurullarına Başvuru

25.5.2004 gün ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un¹¹ 4. maddesi uyarınca 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunda belirlenen esaslara göre, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile Türkiye'de ikamet eden yabancı gerçek kişiler; bu Kanununun 1. maddesinin 2. fıkrasında sayılan kamu kurum ve kuruluşlarında etik davranış ilkelerine aykırı uygulamalar bulunduğu iddiasıyla, en az genel müdür veya eşiti seviyedeki kamu görevlileri hakkında Etik Kuruluna başvurulabilir.

Genel Müdür veya buna eşit seviyenin altında görev yapan diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak başvurular ise ilgili kurumların yetkili disiplin kurullarında, Kurul tarafından çıkarılan yönetmeliklerde belirlenen etik davranış ilkelerine aykırılık olup olmadığı yönünden değerlendirilir. Değerlendirme sonucu alınan karar, ilgililere ve başvuru sahibine bildirilir. Ancak, kamu görevlilerini karalama amacı güden, haklı bir gerekçeye dayanmayan, başvuru konusuyla ilgili yeterli bilgi ve belge sunulmamış başvurular değerlendirilmeye alınmaz.

Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış bulunan uyuşmazlıklar hakkında Kurula veya yetkili disiplin kurullarına başvuru yapılamaz. İnceleme sırasında yargı yoluna gidildiği anlaşılan başvuruların işlemi durdurulur.

3. Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre İhbar ve Şikâyet

Pozitif hukukumuzda suçların ihbar ve şikâyetine dair hükümler çok dağınıktır. En genel düzenleme Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "İhbar ve Şikâyet" başlıklı 158. (1412 sayılı CMUK 151.) maddesinde mevcuttur. Aşağıda değinileceği gibi bir çok özel yasada da suç ve/veya suçluların ihbarına dair hükümler mevcuttur. CMK'nun 158. maddesine göre;

"(1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.

¹¹ 08.06.2004 tarih ve 25486 sayılı Resmi gazete.

(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyette bulunulabilir.

(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir.

(6) Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyete bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur."

CMK'nun "Şüpheli Ölümün İhbarı" başlıklı 159. maddesine göre "Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölünün kimliğinin belirlenememesi halinde; kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler, durumu derhâl Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmekle yükümlüdürler."

Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi aşağıda değinilecek olan TCK'nun 279 ve 280. maddelerinde düzenlenen suçları oluşturabilir.

CMK'nun 170. maddesinde, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede; açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliğinin de gösterileceği belirtilmiştir. Ceza yargılamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından bu bir gerekliliktir. Çünkü suç ihbarında bulunan kimsenin olayla ilgili bilgi ve görgüsü varsa bu kimseye yer göstermede, teşhis etmede ihtiyaç olabilir. Rızası varsa yüzleştirme yapılması, tanıklık yapması gerekebilir. Bütün bunlar yapılırken kendisi istemedikçe kişiliği ve kimliğinin gizli tutulmasına dikkat edilmelidir.

Türk Hukukunda tanıklık toplumsal bir görev olarak düzenlenmiştir. Bu sebeple tanıklığın yasak veya ihtiyari olduğu (CMK m. 45 v.d.) durumlar dışında kalan herkes, kamusal görevin gereği olarak

tanıklık yapmak zorundadır (CMK m. 60). Bunun sonucu olarak da, yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinmeye, gerek muhakeme hukukunda ve gerekse maddî ceza hukukunda bir kısım sonuçlar bağlanmıştır.¹²

CMK'nun "Tanığa İlk Önce Sorulacak Hususlar ve Tanığın Korunması" başlıklı 58. maddesinin 2, 3 ve 4. fıkralarında;

Tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturacaksa; kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemlerin alınacağı,

Hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi, tanık için ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse ya da maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa; hâkim, hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan da tanığı dinleyebileceği,

Tanıklık görevinin yapılmasından sonra, kişinin kimliğinin saklı tutulması veya güvenliğinin sağlanması hususunda alınacak önlemlerin, ilgili kanunda düzenleneceği,

açıkça belirtildikten sonra 5. fıkroda "ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkra hükümleri, ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabilir" ifadesiyle, korumanın kapsamı sadece bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla sınırlandırılmıştır. Hükümet Tasarısında (m. 60) 5. fıkradaki hüküm mevcut değilken, Komisyonunda son şeklini almıştır.¹³

5271 sayılı CMK'nun 236/1. maddesine göre "Mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır."

4. Türk Ceza Kanunu'na Göre İhbar ve Şikâyet

Suçtan zarar görenin ihbarına şikâyet denilir.¹⁴ 5237 sayılı TCK'nun 73. maddesinde ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma en-

¹² Balo, Yusuf Solmaz, s. 46 (ve yazarın atıfta bulunduğu diğer kaynaklar)

¹³ Yaşar, Osman, *Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu*, 5. Baskı, Cilt 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 828, 829

¹⁴ Yaşar, Osman, s. 1825

geli (şartı) olan şikâyet düzenlenmiştir.¹⁵ Özel hükümler kısmında ise ihbar (bildirim) yükümlülüğünün kötüye kullanılması veya yerine getirilmemesi suç olarak düzenlenmiştir. {Örneğin, iftira (m. 267), suç uydurma (m. 271), suçların bildirilmemesi (m. 278, 279 ve 280), tutuklu, hükümlü veya suç delillerinin bildirmemesi (m. 284), devlet sırlarından yararlanma, devlet hizmetlerinde sadakatsizlik suçlarının işleneceğini haber alıp da bunları zamanında yetkililere ihbar etmemek suçları (m. 333/4)}

Yetkili makamlara ihbar veya şikâyette bulunarak ya da basın ve yayın yoluyla, işlemediğini bildiği hâlde, hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idarî bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı bir fiil isnat etmek iftira suçunu, işlenmediğini bildiği bir suçu, yetkili makamlara işlenmiş gibi ihbar etmek ya da işlenmeyen bir suçun delil veya emarelerini soruşturma yapılmasını sağlayacak biçimde uydurmak, suç uydurma suçunu oluşturur.

5237 sayılı TCK'nun 278. maddesinde düzenlenen "suçu bildirmeme" suçunda, "işlenmekte olan" veya "işlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması hâlen mümkün bulunan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen" kişilerin, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı, yetkili makamlara bildirilmeyen suçun mağdurunun onbeş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan özürlü olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunama-

¹⁵ **Madde 73 -** (1) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz.

(2) Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar.

(3) Şikâyet hakkı olan birkaç kişiden birisi altı aylık süreyi geçirirse bundan dolayı diğerlerinin hakları düşmez.

(4) Kovuşturma yapılabilmesi şikâyete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür ve hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz.

(5) İştirak hâlinde suç işlemiş sanıklardan biri hakkındaki şikâyetten vazgeçme, diğerlerini de kapsar.

(6) Kanunda aksi yazılı olmadıkça, vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez.

(7) Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsî haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz.

yacak durumda bulunan kimse olması hâlinde, verilecek cezanın, yarı oranında artırılacağı düzenlenmiş idi. Ancak TCK'nun 278. maddesi, Anayasa'nın 38/5. maddesindeki "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz" hükmüne aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesince İPTAL edilmiştir.¹⁶ Bu Karar, 15 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe girdikten sonra, 2.7.2012 tarih ve 6352 SK. ile 278. madde yeniden düzenlenmiş ve Anayasa Mahkemesinin iptal kararı gözetilerek, son fıkrada tanıklıktan çekinebilecek olanların bu suçun faili olması halinde cezaya hükmolunmayacağı öngörülmüştür.

TCK'nun 279 ve 280. maddelerinde ise "Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi" ve "Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi" suçları düzenlenmiştir. 279. maddedeki suç, özgü (mahsus) suç olduğundan suçun faili ancak kamu görevlisi olabilir. 280. maddede sayılan sağlık mensuplarının da kamu görevlisi olması halinde haklarında soruşturma doğrudan genel hükümlere göre yapılır.

TCK'nun 284. maddesinde, "Tutuklu, Hükümlü veya Suç Delillerini Bildirmeme" suçu düzenlenmiştir. Maddede "Hakkında tutuklama kararı verilmiş olan veya hükümlü bir kişinin bulunduğu yeri bildiği hâlde" ya da "işlenmiş olan bir suça ilişkin delil ve eserlerin başkaları tarafından saklandığı yeri bildiği hâlde" yetkili makamlara bildirmeyen kimse için ceza öngörülürken "bu suçların üstsoy, altsoy, eş veya kardeş tarafından işlenmesi hâlinde, cezaya hükmolunmaz"

¹⁶ Anayasa Mahkemesinin 30.06.2011 gün ve 2010/52 Esas, 2011/113 sayılı Kararı, 15.10.2011 gün ve 28085 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine karar verildiğinden ve verilen süre içinde kanunkoyucu yeni bir düzenleme yapmadığından, 15.04.2012 tarihinden itibaren TCK'nun 278. maddesi bütünüyle suç olmaktan çıkmıştır. 5237 sayılı TCK'nun 7. maddesindeki kanunun "Zaman Bakımından Uygulama" ilkesinin gereği olarak daha önce işlenip henüz kesin hükme bağlanmamış dosyalarda da bu hususun gözetilmesi gerektiği gibi, kesinleşip infaz edilmemiş dosyalar yönünden de lehe olan bu hususun uyarılma yargılaması ile değerlendirilmesi gerekmektedir. İptal kararının gerekçesinde "İtiraz konusu kuralda, işlenmekte olan veya işlenmiş olmakla birlikte sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması halen mümkün bulunan bir suçu yetkililere bildirmeyenlerin maddede öngörüldüğü biçimde cezalandırılacakları belirtilirken, gerek maddede, gerekse bu maddeye atıf yapılacak biçimde başka bir yerde, bu suçun fail veya failleriyle anılan suçu bildirmeyen kişi arasındaki yakın akrabalık durumu cezasızlık açısından ayırık tutulmamıştır. Açıklanan nedenle kural Anayasa'nın 38. maddesine aykırıdır" tespitine yer verilmiştir.

şeklinde cezasızlık haline yer verilmiştir. 278. maddede de buna benzer şekilde yakın akrabalar yönünden cezasızlık haline yer verilseydi iptal edilmeyecekti.

TCK'nun 333. maddesinde de "devlet sırlarından yararlanma, devlet hizmetlerinde sadakatsizlik" suçları düzenlendikten sonra 4. fıkrada "bu maddede tanımlanan suçların işleneceğini haber alıp da bunları zamanında yetkililere ihbar etmeyenlere, suç teşebbüs derecesinde kalmış olsa bile hapis cezası verileceği" hükme bağlanmıştır.

5. Tanık Koruma Kanunu

27.12.2007 tarih ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu¹⁷ hukukumuzda önemli bir boşluğu doldurmakta birlikte kapsamı Kanun'da gösterilen kişi ve suçlarla sınırlıdır.

Kanunun amacı, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir (m.1).¹⁸

Tanık Koruma Kanunu'na göre "**Tanık:** Ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenen kişiyi, tanık sıfatıyla dinlenen suç mağdurlarını ve bu Kanunda belirtilen yakınlarını ifade eder." (m.2)

¹⁷ 05.01.2008 tarih ve 26747 sayılı Resmi Gazete. Kanunun uygulanmasına ilişkin "Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik", 11/11/2008 tarih ve 27051 sayılı Resmi Gazete.

¹⁸ Kanunun genel gerekçesine göre; "Suç ve suçlulukla mücadelenin etkin yöntemlerinden birisi de yargılamanın her hangi bir aşamasında mutlak maddi hakikatin gerçekleştirilmesine yardımcı bir suje olarak tanıkların ve dolayısıyla bunların yakınlarının korunmasıdır. Klasik ceza yargılamasında olduğu gibi günümüz çağdaş ceza muhakemesi hukukunda da, tanıklık ve dolayısıyla tanık beyanı, ceza adalet sisteminde vazgeçilmez bir delil olma özelliğini halen korumaktadır. Bu nedenle, hangi hukuk sistemi benimsenirse benimsensin, ceza adalet sistemi tanıksız olarak işleyemez. Tanık, suçun işlenmesinden ve dolayısıyla soruşturma evresinden başlayarak kovuşturma evresinin sonuna kadar, başka bir anlatımla yargılamanın kesin hükümle sona ermesine kadar, her aşamada çok büyük öneme sahiptir. Yargılamanın başarıyla ve hakkaniyete uygun bir şekilde sonuçlandırılarak, cezaî uyuşmazlığın çözümlenmesi, çoğu zaman tanıklarla kurulacak ilişkinin şekline bağlıdır. Suçsuzluk karinesi, silahların eşitliği, susma hakkı, kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamama ilkeleri, başka delillerle ispat imkanı bulunmayan durumlarda tanıklarla işbirliğini zorunlu kılmaktadır."

Kanunun amacı ve tanık tanımlanırken ceza muhakemesine, dolayısıyla CMK'na yollama yapılsa da 3. maddede “**Tanık Koruma Tedbiri Alınması Gereken Suçlar**” sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre;

“5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda yer alan ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve alt sınırı on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar,

Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla kurulan bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen alt sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ile terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak”

Tanık Koruma Kanunu uygulanabilecektedir. Ayrıca gerek bu Kanun'da gerekse özel Kanun'larda yapılacak değişiklik ile Tanık Koruma Kanunu kapsamına başka suçlar da alınabilir ve alınmalıdır.

Bu Kanun hükümlerine göre haklarında tanık koruma tedbiri uygulanabilecek kişiler ise 4. maddede gösterilmiştir. Böylece 3. maddede suçlarla sınırlı olmak üzere;

“a) Ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenenler ile 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurları.¹⁹

b) (a) bendi hükümlerine göre dinlenenlerin nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler.²⁰

(2) Tanık koruma tedbirleri, birinci fıkrada sayılanların kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü

¹⁹ Madde gerekçesine göre; maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde, tanık koruma tedbiri uygulanabilecek kişilerden maksat, her olayın mağduru değil, aynı zamanda olayın tanığı olan ve mahkeme tarafından dinlenen mağdurlardır.

²⁰ “Yakın ilişki içerisinde bulunan kişi” teriminin kapsam ve tanımı yapılmamıştır. Esasen, bu kişi, maddenin (b) bendinde sayılan kişilerin dışında ve tanığın, tanıklığını etkileyecek derecede yakın ilişki içinde bulunduğu bir kişi olacaktır. Örneğin, resmi olmayan birliktelikler, aynı evi paylaşma durumları, kişinin iş ortağı, yaşlı ve bakıma muhtaç bir kişinin yardımcısı veya uzun yıllar bir kişinin bakım ve gözetimini üstlenen bakıcısı yakın ilişki içerisinde bulunan kişi terimi içerisinde değerlendirilebilecek hallerdir.” (Madde gerekçesi)

veya mal varlığı ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması halinde uygulanabilir.”

Tanık koruma tedbirleri Kanun’un 5. maddesinde sayılmıştır.

“Tanık koruma biriminde görev yapan personel, bu Kanun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta, soruşturmada veya kovuşturmada görev alan kolluk amir ve memurları ile diğer kamu görevlileri, bu suçlarda kullanılan gizli soruşturmacı, bu Kanun kapsamına giren suçların ortaya çıkartılmasında yardımcı olan muhbirler ile bunların yakınları hakkında bu Kanun hükümleri uygulanır.” (m. 22)

6. İhbarcılarının Tanıklığı ve Beyanlarının Delil Olarak Değerlendirilmesi

Ceza yargılamasının amacı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, ispatıdır. Ancak maddi gerçeğin ispatı ne pahasına olursa olsun değil, kanuna ve hukuka uygun olarak elde edilen delillerle yapılmalıdır. İspat araçları temelde üç çeşittir:

1-Beyan delilleri (sanık, mağdur ve tanık beyanları),

2-Belge delilleri (yazılı belgeler; senet, vesika, tutanak vb.) ve

3-Belirtilerdir. Verilecek hüküm de mümkün olduğu kadar duruşmaya getirilmiş ve mahkeme huzurunda tartışılmış delillere dayandırılmalıdır.

Yargıtay Kararlarına göre muhbirin (ihbarcının) rızası varsa tanık olarak dinlenebilir.²¹ Ancak tanık olarak dinlenen muhbirin beyanının

²¹ “Mevcut kanıtlar arasında çelişkiler bulunduğu dikkate alındığında, ceza yargılamasının amacı olan maddi gerçeğin ortaya konulabilmesi, sanık M. İ.’nin savunmasının denetlenebilmesi ve olaydaki konumu ile kastının hükme varmaya yeterli olacak ölçü ve kesinlikte ortaya konulabilmesi bakımından soruşturmanın genişletilip, ... muvafakat gösterdiği takdirde X Muhbir’in de dinlenilerek, kendisinin ve kolluk görevlilerinin faaliyetinden sanık M. İ.’nin haberinin bulunup bulunmadığı, sanığın olaydaki konumunun ne olduğu, bilgi vermek ve satıcılarla tanıştırmak suretiyle kendisi veya kolluk görevlilerine yardımcı olup olmadığı hususlarında bilgisine başvurulması gerekir. (CGK., 12.10.2004, 2004/145 E., 2014/196 K.) “...olay ve yakalama tutanağını düzenleyen tutanak tanıkları ve bu tutanakta belirtilen... sicil numaralı görevli ile rıza gösterdiği takdirde muhbir olarak kullanılan kişinin tanık olarak çağrılıp dinlenmeleri ve gerektiğinde sanıkla yüzleştirilmeleri; ... daha sonra tüm deliller birlikte tartışılarak sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik araştırmaya dayalı olarak yazılı şe-

ayrıca başka delillerle teyit edilmesi (doğrulanması) veya desteklenmesi gerekir. Maddi delillerle desteklenmedikçe, soyut ikrar gibi²² soyut ihbar ile de mahkûmiyet hükmü kurulamaz.²³

5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nun 9. maddenin 1. fıkrasında, bu Kanun hükümlerine göre, haklarında tedbir kararı alınan tanıkların duruşmada dinlenmesi sırasında Ceza Muhakemesi Kanununun 58. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının uygulanacağı, 8. fıkrasında ise, Kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre, hakkında tedbir uygulanan tanığın beyanının tek başına hükme esas teşkil etmeyeceği vurgulanmıştır.

7. Özel Yasalarda Suçların İhbarı ve Muhbirlerin Korunmasına Dair Hükümler

Suçların ihbarı ve şikâyete ilişkin bir çok özel yasada da hükümler mevcuttur. 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 14. maddesine göre, bu Kanun kapsamına giren suçlar ve suçluları ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz. Aynı Kanunun 6. maddesinde ise bu yasağa aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanların cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

30.7.1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun "Tanığın ve Görevlilerin Korunması" başlıklı 7. maddesinde; tanığın kimliğinin veya meskeninin veya ikametgâhının

22 kilde hüküm kurulması," (10.CD, 13.11.2007, 2007/14228 E., 2007/13221 K.)
"Sanığın annesine ait evde ele geçirilen esrarı satmak amacıyla bulundurduğu, yönetimindeki otomobilde ele geçen esrarı ise diğer sanık Bülent'e temin ettiği, bu eylemlerinin bütünüyle uyuşturucu madde ticareti yapma suçunu oluşturduğu ve bu suçtan mahkûmiyet kararı verildiği; sanığın ayrıca uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığına veya bu amaçla bulundurduğuna ilişkin, daha az ceza almak için suç konusu maddeleri kullanmak amacıyla bulundurduğu yönündeki soyut beyanı dışında delil bulunmadığı gözetilmeden, sanık hakkında bu suçtan beraat yerine mahkûmiyet hükmü kurulması, Yasaya aykırı," (10. CD., 29.05.2012, 2010/18075 E., 2012/10238 K.)

23 "Olay tespit, yakalama ev - arazi arama ve muhafaza altına alma tutanağı, sanığın savunmaları ve dinlenen tanıkların beyanları ile dosya içeriğine göre; muhbirin soyut beyanı dışında ele geçirilen uyuşturucu maddelerle sanığın ilgisini kanıtlar nitelikte her türlü kuşkudan uzak inandırıcı ve kesin kanıt bulunmadığı gözetilmeden sanığın beraati yerine mahkûmiyetine karar verilmesi, Yasaya aykırı," (10. CD., 31.05.2011, 2011/5586 E., 2011/4687 K.)

veya işyerinin bilinmesi, kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike ihtimalini ortaya çıkarırsa; Tanık için her türlü tebligatın yapılacağı ayrı bir adresin tespit edilebileceği ve tanığın kimliğinin soruşturmanın her aşamasında gizli tutulabileceği, tanığın verdiği bilgilerden hareketle diğer delillerin tespitinin mümkün olması halinde, kimliğinin soruşturmanın hiç bir aşamasında açıklanmayacağı, tanığın dinlenmek suretiyle kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 20. maddesindeki hükümlerin (koruma tedbirlerinin) uygulanmasına karar verilebileceği belirtildikten sonra bu hükümlerin, muhbirler ve bu Kanunun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta veya soruşturulmasında görev alan kolluk amir ve memurları hakkında da uygulanacağı, kimlik bilgileri ile görevine ve özel hayatına ilişkin bilgilerin hiçbir şekilde açıklanamayacağı, kimlik, görev ve özel hayata ilişkin bilgileri açıklayanlara veya açıklanmasına yardımcı olanlara hapis cezası verileceği öngörülmüştü. Bu düzenlemeler Tanık Koruma Kanunu'ndan önce tanıkların korunmasına ilişkin en kapsamlı hükümlerdi.²⁴ 4422 sayılı Kanun, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ile 1.6.2005 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu konuda daha bir çok özel yasada hükümler mevcuttur. 1.1.1961 tarihinde yürürlüğe giren 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 142. maddesi, 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun "Suçun İhbarı" başlıklı 18. maddesi, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin 4483 sayılı Kanun

²⁴ 4422 SK, aynı zamanda CMK'ndan önce "Gizli Görevli Kullanılması"nı açıkça düzenleyen ilk Kanun'dur.

4422 SK. madde 5: "Bu Kanunun kapsamına giren suçların soruşturulmasında, diğer tedbirlerin yeterli olmadığına anlaşılması halinde, kamu görevlileri gizli görevli olarak kullanılabilir.

Gizli görevli gerektiğinde örgütüne de sızarak, gözetlemek, izlemek, örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve suçlarla ilgili diğer delil, iz, eser ve emareleri toplamakla yükümlüdür.

Gizli görevli, 1. inci maddede yazılı suçları işlediğinden şüphe edilen bir veya birden çok kişinin gözetlenmesi ile görevlendirildiğinde, bu kişilerin evvelce suç işlemiş olması veya bu Kanunda öngörülen suçları işlemesi tehlikesinin varlığını gösteren somut belirtilerin bulunması veya suç işlemeyi meslek veya alışkanlık haline getirmiş olmaları gereklidir.

Gizli görevli, görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz. Gizli görevli görevini yerine getirirken suç işleyemez.

Gizli görevlinin kimliği saklı tutulur."

kapsamına giren suçlarına ilişkin ihbar ve şikâyetleri düzenleyen 4. maddesi, hâkim ve savcılar hakkında ihbar ve şikâyetlere dair 2802 sayılı Kanun'un 97. maddesi ile 15.12.1990 tarih ve 430 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesinin (b) fıkrasının 2. Bendi buna örnek olarak gösterilebilir.

Görüldüğü gibi mülga 4422 sayılı Kanun ile mevcut 3713 sayılı Kanundaki koruma tedbirleri hariç, diğer yasalardaki düzenlemelerin hepsi ihbar ve şikâyetlerin nasıl, nereye yapılacağı ve bunun üzerine ilgililerin hareket tarzına dairdir. İhbar ve şikâyetinde bulunan (ihbarcı ve müşteki) hakkında kural olarak kimliklerinin gizli tutulacağına, ihbarın asılsız çıkması veya içerik olarak suç teşkil etmesi halinde açıklanabileceğine dair düzenleme dışında bir hüküm bulunmamaktadır.

8. İhbarcılara İkramiye-Ödül Verilmesini Öngören Kanunlar

8.1. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 4. maddesine göre Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, ilgili makamlara bildirmeye mecburdurlar. Kanun'un 64. maddesinde ise "Kültür Varlıklarını Bulanlara Verilecek İkramiye" düzenlenmiştir.

2863 sayılı Kanun'un 64. maddesi ile maddede atıfta bulunulan 4, 24 ve 25. maddeler birlikte dikkate alındığında; bir kimse ister kendi arazisi içinde, ister başkasının mülkü içinde, isterse Devlete ait arazide bulmuş olsun, taşınır kültür varlıklarını en geç üç gün içerisinde en yakın müze müdürlüğüne, köy muhtarlığına ya da mülki idare amirlerine haber vermelidir. Bu gibi varlıklar, askeri garnizonlar ve yasak bölgeler içinde bulunursa, usulüne uygun olarak üst komutanlıklara bildirilir. Bu süreler içinde mazeretsiz olarak haber verilmezse kültür varlıkları gizlenmiş sayılır ki, gizleyen kimse 2863 sayılı Kanun'un 67/1. maddesindeki suçun faili olur.²⁵

²⁵ Madde 67- (Değişik madde: 23.01.2008-5728 S.K. m. 410) Kültür ve tabiat varlıkları

Nerede olursa olsun yeni bulunup da süresi içinde yetkili makam ve mercilere haber verilen kültür varlıkları için; bulunan varlık, bulunan kendi mülkü içinde ise bu Kanununun 24 ve 25. maddeleri uygulanır. 24 ve 25. maddelere göre Devlet malı niteliğini taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabi tutulur. Devletin elinde ve müzelerde bulundurulması gerekenler, Bakanlık tarafından sahiplerinden satın alınarak müzelere konulurlar. Bu şekilde satın alınan eserler için sahiplerine ayrıca ikramiye ödenmez. Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere alınması gerekli görülmeyen eserler ise sahiplerine bir belge ile iade olunurlar. İade olunan kültür varlıkları üzerinde, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabilirler.

Bulunup da süresi içinde haber verilen kültür varlıkları, başkasının mülkü içinde ise Bakanlıkça değeri dikkate alınarak, takdir olunacak bedelin %80'i ikramiye olarak bulan ile mülk sahibi arasında yarı yarıya paylaşılır. Kültür varlığı Devlete ait arazide bulunmuş ise, takdir olunacak bedelin %40'ı bulana ikramiye olarak verilir. Bulunup da süresinde haber verilmediğinden dolayı gizlenmiş sayılan kültür varlıklarını haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine, 1905 sayılı "Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun" uyarınca taşınır mallar için gösterilen oranlar dahilinde tespit edilen bedel ikramiye olarak verilir. Bu şekilde kültür varlıklarını bulan, haber veren veya yakalayan kişiler birden fazla ise verilecek ikramiyeler bunlar arasında eşit olarak paylaşılır. İkramiyelerin tahakkuk ve tediyesine dair işlemler, Maliye ve Kültür ve Turizm bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre yapılır.

8.2. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

31.3.2007 tarihinde yürürlüğe giren 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 19/4. maddesine göre "(Değişik fıkra: 28.03.2013-6455 S.K. m. 60) Bu Kanununun 3 üncü maddesi kapsamındaki suçları ihbar edenler ile 23 üncü maddesi gereğince ikramiye ödenmesi ön-

nyla ilgili olarak bildirim yükümlülüğüne mazereti olmaksızın ve bilerek aykırı hareket eden kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

görülen muhbirlerin kimliği izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça hiçbir şekilde açıklanamaz. Bu kişiler hakkında tanıkların korunmasına ilişkin hükümler uygulanır.”²⁶ 5607 sayılı Kanun’un yürürlük tarihinde henüz 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu çıkarılmamıştı. Dolayısıyla “tanıkların korunmasına ilişkin hükümler” ile kastedilen, CMK’nun bu konuya ilişkin (m. 58) hükümleridir.

5607 sayılı **Kanun**’un 19/4. maddesinin ilk halinde 1918 sayılı Kanun’un 2. maddesi gibi kaçakçılığa konu eşya ayırımı yapmadan “kaçakçılık olaylarının” ihbarı düzenlenip aynı Kanun’un 23. maddesinde de kaçakçılığa konu maddeler açıkça sayılıp gösterilmişti. Bu nedenle ihbarcı ve el koyanlara ikramiye verilmesi için yakalanan eşyanın; gümrük kaçağı eşya veya 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun kapsamındaki silâh ve mermi veya uyuşturucu madde ya da TCK’nun 174. maddesi kapsamında patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddelerden olması fark etmiyordu.

Ancak Yargıtay’ın bir kararında belirtildiği gibi, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun’un 27. maddesindeki “Türk Ceza Kanununun 403, 404, 405, 406, 407 ve 408 inci maddelerinde yazılı suçlar 1918 numaralı kanun hükümlerine göre ... takip ve muhakeme” olunacağını belirtmesi nedeniyle Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun’daki “Kaçak olaylarını ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti, haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz” (m.2) hükmü uyuşturucu madde kullanmak, satmak, imal etmek, ithal ve ihraç etmek suçlarının faillerini ihbar edenler hakkında da uygulanıyordu. 5728 sayılı Kanun ile 2313 sayılı Kanun’un 27. maddesi yürürlükten kaldırılınca 08.02.2008 ve sonraki tarihlerde uyuşturucu ve uyarıcı madde suçlarıyla ilgili ihbarda bulunan kişiler hakkında, 1918 ve 4926 sayılı Kanunların yerine çıkarılan

²⁶ 5607 sayılı Kanun’un 19/4. maddesinin değiştirilmeden önceki hali “Kaçakçılık olaylarını ihbar edenlerin kimlikleri, izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça açıklanamaz. Bu kişiler hakkında tanıkların korunmasına ilişkin hükümler uygulanır” şeklinde olup benzer hüküm 4.12.2003 tarih ve 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’na 25.1.2007 gün ve 5576 sayılı Yasayla eklenen Ek 4. maddesinde de mevcuttu.

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 19. maddesinde öngörülen "Kaçakçılık olaylarını ihbar edenlerin kimlikleri, izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça açıklanamaz." şeklindeki hükmün uygulanma imkânı kalmamıştı.²⁷

Uyuşturucu madde suçlarının faillerini ihbar edenler açısından ortaya çıkan bu boşluk ile gümrük kaçakçılığı yönünden diğer maddelerle Petrol'ün (akaryakıt ve diğer ürünlerin) farklı Kanunlarda düzenlenmesinin doğurduğu karışıklık, 28.03.2013 tarih ve 6455 sayılı Yasa²⁸ ile giderildi. Şöyle ki, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile Petrol Piyasası Kanunu'nda birçok değişiklik yapıldı. Bunun sonucu, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3, 19 ve 23. maddeleri yeniden düzenlenip, bu maddelerin içine kaçak petrole ilişkin suç ve cezalar ile bunun tasfiyesi ve verilecek ikramiyeler de alınarak artık ihtiyaç kalmayan Petrol Piyasası Kanunu'nun ek 3, 4 ve 5. maddeleri yürürlükten kaldırıldı.

Böylece konumuz açısından değerlendirildiğinde, 6455 sayılı Yasa ile 5607 sayılı Kanun'un 3, 19 ve 23. maddelerinin yeniden düzenlenmesi sonucunda;

- Gümrük kaçakçılığına konu olan Petrol (akaryakıt ve diğer ürünler) ile izinsiz üretilen, belirlenen seviyede ulusal marker içermeyen ya da nakil boru hatlarından, depolarından veya kuyulardan kanunlara aykırı şekilde alınan akaryakıt ile maddede sayılan (ki normalde kaçakçılık suçu olmayan tütün mamülleri, alkol ve alkollü içkilerin üretim ve satışı ile bunlara ilişkin bandrol, etiket, hologram, pul, damga veya benzeri işaretlerin taklitlerini imal etmek, ülkeye sokmak, bunları bilerek bulundurmak, nakletmek, satmak ya da kullanmak gibi) diğer eylemler, suç olarak Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun içine alındı. Böylece ihbar ve el koymaya konu olup, ikramiye verilecek suçların kapsamı genişletilmiş oldu.
- 5728 sayılı Kanun ile 2313 sayılı Kanun'un 27. maddesinin yürürlükten kaldırılması sonucu uyuşturucu ve uyarıcı madde suçlarının ihbarcılarını açısından uygulanma imkânı kalmayan Kaçakçılıkla

²⁷ 10. CD., 25.05.2011, 2011/5104 E., 2011/4583 K.

²⁸ 6455 sayılı Gümrük Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararname-lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Mücadele Kanunu'nun 19/4. maddesindeki "Kaçakçılık olaylarını ihbar edenlerin kimlikleri, izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça açıklanamaz." şeklindeki hüküm, uyuşturucu madde ve amaçla ekilen (kenevir, haşhaş gibi) bitki yakalamalarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlendi.

Yukarıda değinilen Kanun'lardan başka ihbarcılara ikramiye verilmesini öngören çok sayıda Kanun (ve ilgili Yönetmelik) bulunmaktadır. Biz burada konumuzla doğrudan ilgili birkaçına daha değineceğiz.

8.3. Suç sınırlaması yapmadan içinde hem kimliğin gizli tutulacağı, hem de ödül verileceğine ilişkin hüküm içeren Kanun, 4.7.1934 tarih ve 2559 sayılı **Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu**'dur. Anılan Kanun'un ek 9. maddesine göre "ilan edilmek suretiyle aranan sanık veya hükümlülerin yerlerini bildiren veya yakalanmalarına yardımcı olan kişilere ödül verilir ve bu kişilerin rızaları olmadıkça kimlikleri açıklanamaz." Görüldüğü gibi burada suç yönünden bir sınırlama olmasa da bir başka sınırlama mevcuttur. Verileceği belirtilen ödüle hak kazanmak için, yerleri bildirilip yakalanmalarına yardımcı olunan kişilerin "ilan edilmek suretiyle aranan sanık veya hükümlüler" olması gerekmektedir.

8.4. Sınırlı suçlara ilişkin olsa da 8.9.1971 tarih ve 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun'un ek 1. maddesinde sayılan olayların faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanların veya yerlerini yahut kimliklerini bildirenlerin kimliğinin gizli tutulup, ödül verilebileceği ve ödül verilenler hakkında koruyucu tedbir alınacağı öngörülmektedir.

8.5. 26.12.1931 tarih ve 1905 sayılı "Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektuplarını Haber Verenlere Verilecek İkramiye Hakkında Kanun", "Umumi veya hususi kanunlar ve muahedeler ahkâmına göre Devlete ait veya Hazine emrine mevdu olması lazım geldiği halde Hükümetin kayda müstenit ittılai haricinde kalmış olan bilumum menkul ve gayrimenkul emval veya bu nevi emvalin intifa hakları ile senede merbut veya ipotekli ve ipoteksiz alacakları ve her nevi mevduat ve emanet ile esham ve tahvilatı ve sigorta matluplarını ihbar edenlere" dairdir.

Kanunun 1 ve 2. maddelerine göre menkul ve gayrimenkul mallar ile maddede sayılan diğer (mevduat, senet, tahvil, intifa hakkı, vergi ve benzeri alacaklar için) malın kıymetinin veya iki yıllık kullanım bedeli üzerinden belli oranda ikramiye verilir. Önemli ihbarlarda Bakanlar Kurulu kararıyla bu oranlar gerektiğinde arttırılabilir. İhbar eden devlet memuru ise bu maddedeki nispetlerin yarısı miktarında ikramiye verilir. Verilecek ikramiyelerin hesabında taşınır mallar ve intifa haklarının o tarihteki miktar ve rayiç değerleri, taşınmazların arazi ve bina vergileri kanunlarına göre tayin olunacak kıymetleri, esastır (m.4). Antika eserler ve defineler hakkında özel hükümler geçerlidir (m.5).

Bina, arazi ve arsalarından kayıt dışı kalanlar ile kazanç, hayvanlar, veraset ve intikal, muamele, dahili tüketim ve damga gibi daimi vergilerden yanlış beyanname vermek veya çift defter tutmak veya sair suretlerle gizlenmiş olanları haber verenlere tahakkuk edecek vergi ve misil cezaların toplamı üzerinden belirlenen oranlar dahilinde ikramiye verilir (m.6)

Bilumum malmemurları, tahrir ve tahmin heyetleri mensupları ile tahakkuk muamelesinde vazifedar olanlara ikramiye verilmese de (m.6), bu kanunun birinci ve altıncı maddelerinde yazılı kayıt dışı (gizli, saklı) kalmış mal ve kazançları açığa çıkarmakta emsallerine göre fevkalade hizmeti görülen gelir, tahakkuk ve tetkik memurları buldukları mahallin en büyük malmemurunun talebi ve Maliye Bakanlığının takdir ve tensibi ile misil zamları fazlalarından iki maaşa kadar nakten ödüllendirebilirler (m.7).

Kısaca 1905 sayılı Kanun, hem her nasılsa kayıtsız-tescilsiz kalması nedeniyle gizli-saklı-beyan dışı kalmış devlet malları ve alacaklarını, hem de vergi kaçırmak veya az vergi ödemek için yanlış beyanname verilmesi, çift defter tutulması veya sair suretlerle gizlenmiş olan malvarlığını ihbar edenlere ikramiye verilmesine dairdir.

8.6. 25.6.1927 tarih ve 1156 sayılı “Kanuna Mugayir Tahakkuk ve Tediye Muamelatını İhbar Edenlere İkramiye İtasına Dair Kanun” ise, kanunen hak edilmeyen, ödenmemesi gereken bir masrafın devletten haksız olarak alınması veya alınmasına (ödenmesine) karar verilmesi sonrasında bunu ihbar edenlere ihbarların sabit olması halinde geri alınacak veya ödenmeyecek olan meblağın yüzde yirmisine kadarının ihbarcıya ikramiye olarak verileceği hükmünü içermektedir. Yolsuz-

lukla mücadele adına uygulandığını hiç duymadığımız, vatandaşın da varlığından haberdar olduğunu sanmadığımız, resmen yürürlükte olsa da fiilen metruk (unutulan, terk edilen) bir Kanundur.

8.7. 5320 sayılı yasayla mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile mevcut 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, muhbir ve tanıkların kimliklerinin gizli tutulmasının öngörülmesinin yanında 3713 sayılı Kanun'a göre maddede sayılan görevlilerle suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirlerinin devlet tarafından alınacağı düzenlenmiştir (29.6.2006 gün ve 5532 S.K. ile değişik m. 20).

Sonuç

Görüldüğü gibi pozitif hukukumuzda suç teşkil etsin etmesin bazı yolsuzluk olayları ile önemli (gümrük kaçakçılığı, silah ve uyuşturucu ticareti gibi) suçlarda, olayların ihbar edilmesi teşvik edilmekte, ödül veya ikramiye verilmesi öngörülmekte ve bazı koruma tedbirlerinin sağlanacağı belirtilmektedir. Ancak bir çok konuda olduğu gibi bu hususta da yasal düzenlemelerin çok parçalı ve dağınık olduğu; bir başka ifade ile aynı konudaki hükümlere farklı yasalarda rastlandığı gibi, birbirini tamamlayan hükümlerin de farklı yasalarda olduğu görülmektedir.

Belirli suçları ihbar edenlere veya suç eşyasının yerini bildiren, yakalanmalarına yardımcı olanlara ya da sayılan olayların faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanlar ile yerlerini yahut kimliklerini bildirenlere dair bir çok kanunda yer verilen ortak hüküm, bunların kimliklerinin gizli tutulmasıdır. Bazı hallerde ise ödül- ikramiye verileceği/verilebileceği öngörülmüştür.

Gerekli koruma tedbirleri ise 1481 sayılı Asayiş Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nda belirtilen kişi ve suçlarla sınırlıdır. Tanık Koruma Kanunu, yolsuzluk teşkil eden bir çok suç yönünden muhbir ve müştekileri korumamaktadır.

Örneğin genel gerekçesinde "rüşvet ve yolsuzluk fiillerinin Devleti zaafiyete uğratan sosyal bir yara olduğu" nun vurgulandığı 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mü-

cadele Kanunu'nun 17. maddesinde sayılan suçlar²⁹ yönünden, özel soruşturma usullerine tabi olanlar hariç, 4483 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilerek, sıfat ve memuriyeti ne olursa olsun Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılabilme imkânı sağlandığı halde bu suçların ihbarcıları hakkında Tanık Koruma Kanunu uygulanmamaktadır.

²⁹ **3628 SK Madde 17** - "(Değişik fıkra: 12.12.2003-5020 S.K. m.12) Bu Kanunda ve 18/06/1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununda yazılı suçlarla, irtikap, rüşvet, basit ve nitelikli zimmet, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmi ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarından veya bu suçlara iştirak etmekten sanık olanlar hakkında 02/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Yukarıdaki fıkra hükmü müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar hakkında uygulanamaz. Görevleri veya sıfatları sebebi ile özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili kanun hükümleri saklıdır."